

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ – ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ

©2021 ФУРДАК М. М.

УДК 349.3 (477)

JEL: H55; J32

Фурдак М. М. Система пенсійного забезпечення в Україні – деякі аспекти реформування

Метою даної роботи є дослідження процесів і визначення основних проблем реформування пенсійної системи України. У статті проаналізовано стан функціонування та розвитку трьох рівнів пенсійного забезпечення на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни. Визначено, що в Україні фактично працює лише 1 рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у той час як обов'язкова накопичувальна система не набула свого розвитку, а добровільна накопичувальна має вкрай низьку питому вагу в загальній системі пенсійного забезпечення. Проаналізовано деякі фінансові результати діяльності Пенсійного фонду України за 2020 р. і затверджений бюджет на 2021 р. Зроблено обґрунтовані висновки щодо наявності проблем солідарної системи, як-от: існуючий дефіцит бюджету Фонду, що призводить до утворення його боргів; низький, соціально неадаптований рівень пенсій; диспропорції в розмірах пенсій, призначених в різні роки. Проаналізовано рейтинг діючих на даний час недержавних пенсійних фондів України (третій рівень пенсійного забезпечення) за критеріями вартості активів, кількості учасників, сум пенсійних виплат і дохідності, а також динаміку деяких базових показників їх діяльності. Визначено, що функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в країні гальмується, зокрема, з психологічних причин внаслідок недовіри населення до недержавних інституцій. Оскільки другий рівень пенсійного забезпечення – обов'язкова накопичувальна система – наразі в країні не запрацював і враховуючи проблеми першого та третього рівнів, зроблено обґрунтований висновок щодо гальмування пенсійної реформи в Україні та необхідності активізувати роботу щодо впровадження в дію всіх трьох рівнів пенсійного забезпечення для досягнення достатнього рівня соціального захисту громадян.

Ключові слова: пенсійне страхування, рівень пенсійного забезпечення, недержавний пенсійний фонд.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-6-176-183>

Рис.: 4. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 19.

Фурдак Маргарита Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та підприємництва, Херсонський державний університет (вул. Університетська, 27, Херсон, 73000, Україна)

E-mail: mfurdak84@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0676-4779>

UDC 349.3 (477)

JEL: H55; J32

Furdak M. M. The Pension System in Ukraine – Some Aspects of Reforming

This publication is aimed at studying the processes and defining the main problems in reforming the pension system of Ukraine. The article analyzes the state of functioning and development of three levels of pension provision at the present stage of socio-economic development of the country. It is determined that only level 1 actually works in Ukraine – the solidarity system of compulsory State-controlled pension insurance, while the mandatory accumulation system has not acquired its development, and the voluntary accumulation system has an extremely low share in the general pension system. Some financial results of the Pension Fund of Ukraine for 2020 and the approved budget for 2021 are analyzed. Substantiated conclusions have been drawn about the problems of the solidarity system, such as: the existing budget deficit of the Fund, which leads to the formation of its debts; low, socially unadapted level of pensions; disparities in the size of pensions assigned in different years. The rating of currently operating non-State pension funds of Ukraine (the third level of pension provision) are analyzed according to the criteria of asset value, number of participants, amounts of pension payments and profitability, as well as the dynamics of some basic indicators of their activity. It is determined that the functioning of the non-State pension system in the country is hampered, in particular, for psychological reasons due to the population's distrust of non-State institutions. Since the second level of pension provision – the mandatory accumulation system – has not yet started working in the country and taking into account the problems of the first and third levels, a reasonable conclusion has been made on the inhibition of the pension reform in Ukraine and the need to intensify the work on the implementation of all three levels of pension provision in order to achieve a sufficient level of social protection of citizens.

Keywords: pension insurance, pension provision level, non-State pension fund.

Fig.: 4. **Tabl.:** 5. **Bibl.:** 19.

Furdak Marharyta M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Entrepreneurship, Kherson State University (27 Universytetska Str., Kherson, 73000, Ukraine)

E-mail: mfurdak84@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0676-4779>

Конституцією України визначено право громадян на соціальний захист, тобто на підтримку в разі втрати працездатності, настання безробіття, втрати годувальника, а також при досягненні пенсійного віку. Отже, головною метою пенсійної системи України мало б стати забезпечення людей непрацездатного віку достойним доходом у старості відповідно до персонального внеску кожного під

час трудової діяльності. При цьому пенсійна система країни не має бути непомірним тягарем для державного бюджету, працюючих громадян і бізнесу. Проте слід визнати, що в Україні система пенсійного забезпечення далека від ідеальної, знаходиться в стані фінансової нестабільності та наразі неспроможна надавати адекватне, соціально справедливе пенсійне забезпечення своїм громадянам.

Одним із найважливіших кроків до забезпечення права українців на соціальний захист мало б стати реформування вітчизняної пенсійної системи, початок якої було покладено з набранням чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV, що визначив трирівневу структуру системи пенсійного забезпечення в Україні [1]. Основними завданнями та цілями пенсійної реформи в контексті зазначеного Закону визначалися підвищення рівня добробуту пенсіонерів, фінансове забезпечення вітчизняної пенсійної системи та мотивація молодих громадян до накопичення коштів на старість. Але за 17 років пенсійна система України не набагато просулулася у своїх реформах і не досягла повною мірою тих цілей і завдань, які було задекларовано вищезначеним Законом.

Метою даної роботи є аналіз стану та результатів функціонування всіх трьох рівнів пенсійної системи України на сьогоднішній день, а також визначення основних проблем, що стоять на заваді її успішному реформуванню.

До аналізу реформування пенсійної системи зверталось чимало авторів – від законотворців до вітчизняних науковців і вчених-економістів: А. Бахмач, Т. Сальникова, Т. Кулініч, І. Жайворонок, О. Коваль, В. Рудик, В. Миргород-Карпова, К. Корощенко [2–7] та багато інших.

Водночас, як зазначалося вище, існують фактори, які гальмують процеси реформування вітчизняної пенсійної системи, а отже, питання потребує подальшого вивчення, аналізу та визначення механізмів впровадження в дію.

Повертаючись до Закону [1], наголосимо, що в його статті 2 задекларовано такі три рівні пенсійного забезпечення (табл. 1).

Підпункт 2 статті 2 зазначеного Закону визначає, що «перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного стра-

хування. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення» [1]. Треба визнати, що на сьогодні в Україні більш-менш успішно працює лише перший і третій рівні системи пенсійного забезпечення.

Отже, на першому рівні діє пенсійна система, що формується на принципах солідарності поколінь людей, тобто сьогодні працююче покоління фінансує пенсії своїх співгромадян, які вже закінчили трудову діяльність. Так було ще за радянських часів, і тоді солідарна система була логічною й успішною в умовах високої народжуваності та відносної економічної стабільності. Але в нинішніх умовах старіння нації, коли кількість осіб працездатного віку з 2013 р., хоча і незначними темпами, але динамічно зменшується, як і питома вага зайнятих серед осіб працездатного віку (виняток – 2019 р.) (табл. 2), сумарних відрахувань із заробітної плати до Пенсійного фонду України стає недостатньо для підтримання достойного та справедливого рівня пенсій українців.

Пенсійний фонд України має заборгованість перед державним бюджетом, і можна констатувати, що трирівнева система пенсійного забезпечення в країні нині існує лише формально, а солідарна система знаходиться в критичному стані.

Крім того, питома вага зайнятого населення серед працездатних знаходиться на досить низькому рівні – від 70,8% у 2013 р. до 65,6% у 2019 р., що не сприяє надходженню коштів до бюджету від єдиного соціального внеску в достатньому розмірі для фінансування пенсійних виплат. І хоча кількість пенсіонерів щороку зменшується, у тому числі за віком (табл. 3), власних коштів Пенсійного фонду недостатньо для 100% закриття фінансування пенсій.

Зокрема, у 2020 р., відповідно до звіту Пенсійного фонду України, було забезпечено виплату пенсій за рахунок солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування більш ніж 11 млн

Таблиця 1

Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

	Назва	Базові засади	Механізм дії
1 рівень	Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	– Солідарність; – субсидування	Виплата щомісячних пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду
2 рівень	Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	Накопичення коштів застрахованих осіб	Оплата договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат з Накопичувального фонду або недержавних пенсійних фондів
3 рівень	Система недержавного пенсійного забезпечення	Добровільна участь у формуванні пенсійних накопичень	Пенсійні виплати з недержавних пенсійних фондів

Джерело: складено за [1].

Динаміка деяких показників населення України

Показник	Рік						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість населення, млн осіб	45,2	42,8	42,6	42,4	42,2	42,0	41,7
Кількість осіб працездатного віку, млн осіб	28,8	27,1	26,7	26,3	26,0	25,7	25,3
Темп зниження ланцюговий, %		94,1	98,5	98,5	98,9	98,8	98,4
Кількість зайнятих, млн осіб	20,4	18,1	16,4	16,3	16,2	16,4	16,6
Питома вага зайнятих серед працездатних, %	70,8	66,8	61,4	62,0	62,3	63,8	65,6
Кількість пенсіонерів, млн осіб	13,5	12,1	12,3	12,0	11,7	11,5	11,3
Співвідношення працездатних до пенсіонерів	2,133	2,240	2,171	2,192	2,222	2,235	2,239
Співвідношення зайнятого до всього населення, %	45,1	42,2	38,6	38,4	38,3	39,0	39,8

Джерело: розраховано на підставі [8].

Таблиця 3

Динаміка кількості пенсіонерів за даними Пенсійного фонду України (на 1 січня кожного року)

Рік	Пенсіонерів, тис. осіб				
	Усього		З них за віком		
	кількість	ланцюгова	кількість	питома вага, %	ланцюгова
2001	14447	–	10299	71,3	–
2006	14050	97,3	10596	75,4	102,9
2011	13738	97,8	10587	77,1	99,9
2016	12296	89,5	9408	76,5	88,9
2017	11956	97,2	9116	76,2	96,9
2018	11725	98,1	8922	76,1	97,9
2019	11470	97,8	8693	75,8	97,4
2020	11335	98,8	8535	75,3	98,2
2020 до 2001		78,5			82,9

Джерело: розраховано на підставі [8].

громадян України на загальну суму 479,3 млрд грн; станом на 01.01.2021 р. налікувалося 11 130 954 громадянина, які отримують те чи інше пенсійне забезпечення (пенсію за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника тощо).

Слід зазначити, що діюча солідарна система на сьогодні є дотаційною, тобто доходи Пенсійного фонду у вигляді надходжень від єдиного соціального внеску не покривають потребу в пенсійних виплатах. Так, відповідно до офіційно оприлюднених даних, у 2020 р. з 466,1 млрд грн доходів Фонду власні надходження склали 281,8 млрд грн, або 60,5%. На 2021 р. відповідно до затвердженого бюджету Фонду запланована сума доходів у розмірі 495,5 млрд грн, з них власних коштів – 328,0 млрд грн, або 66,2% [9–11]. На *рис. 1* наведено динаміку дефіциту коштів Пенсійного фонду України за останні чотири роки.

І хоча дефіцит бюджету Пенсійного фонду у 2020 р. скоротився порівняно із 2017 р. більше, ніж в

1,6 рази, все ж він становить 34,4%, тобто понад третину потреби.

Отже, треба визнати, що на сьогодні солідарна система пенсійного страхування в Україні має ряд недоліків, як-от:

- ✦ розмір пенсії конкретної особи не відповідає сумі його внесків із заробітної плати до Пенсійного фонду, тобто пенсії призначаються «за шаблоном», без урахування особистого внеску кожного;
- ✦ схема призначення пенсій та їх отримання затверджена законодавчо і не дає можливості особі більш гнучко вибрати зручну для себе індивідуальну схему пенсійних внесків;
- ✦ Пенсійний фонд не має можливості інвестувати в прибуткові довготривалі фінансові інструменти внаслідок дефіциту коштів для виплати поточних зобов'язань за пенсіями;
- ✦ неможливість успадкувати пенсійні накопичення внаслідок відсутності індивідуальних

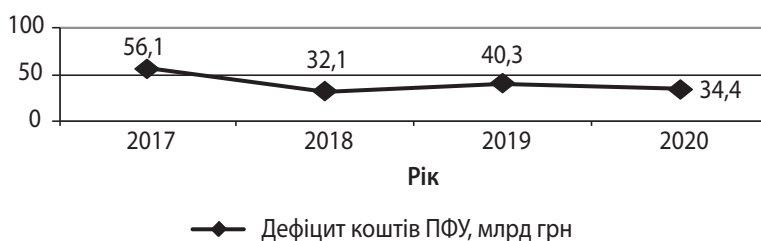

Рис. 1. Динаміка дефіциту коштів Пенсійного фонду України, млрд грн

Джерело: складено за [10].

рахунків, де б мали акумулюватися внески майбутнього пенсіонера протягом всієї трудової діяльності;

- ✦ незахищеність солідарної пенсії від інфляційних процесів у країні.

Таким чином, слід визнати, що солідарна пенсійна система на сучасному етапі розвитку країни неспроможна забезпечити гідний рівень життя громадян пенсійного віку і могла б бути ефективною за умови розширеного відтворення поколінь, чого зараз в Україні не спостерігається. Усе це потребує підключення до діючої солідарної системи пенсійного забезпечення в Україні ще й накопичувальної, як це і передбачено Законом [1]. Зокрема, йдеться про другий рівень пенсійного страхування, що, відповідно до Закону, передбачає накопичення коштів майбутніх пенсіонерів на персональних рахунках Накопичувального або будь-якого самостійно обраного недержавного пенсійного фонду як результат обов'язкових щомісячних відрахувань із заробітної плати працівників у розмірі від 2% до 7%. Персоналізація рахунків має дозволити їх облік, генерацію та збільшення розміру пенсійних витрат конкретної особи в майбутньому. Крім того, у Законі прописана можливість успадкування накопичених пенсійних коштів, а також використання їх раніше досягнення пенсійного віку: в разі скрутних життєвих обставин, придбання нерухомості, оплати освіти тощо. Водночас ці кошти можна інвестувати й отримувати інвестиційний дохід для розбудови економіки України, чого не можна досягти на першому, солідарному рівні пенсійного страхування. Але наразі другий рівень в Україні ще не запрацював, а термін його введення в дію відкладався вже декілька раз. Зокрема, в травні 2020 р. уряд запевняв про можливість запуску накопичувальної ланки пенсійного страхування з 1 січня 2021 р., але на початку квітня поточного року було задекларовано перенесення цього терміну на кінець 2021 р. Це свідчить про гальмування пенсійної реформи в Україні та неспроможність на даному етапі економічного розвитку країни проводити в дію законодавчі ініціативи.

З прийняттям Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. № 1057-IV [16] розпочалася розбудова системи недержавного

пенсійного забезпечення в Україні – третього рівня вітчизняної пенсійної системи. Крім вищезазначеного Закону, юридично зазначене питання спирається на Закони України «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [12–15]. Отже, Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» кожній особі, яка на добровільних засадах є учасником недержавного пенсійного фонду, при досягненні певного віку надано право на отримання додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат, які здійснюються за рахунок накопичених у недержавному пенсійному фонді та облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку грошових коштів [16].

Аналіз офіційної звітності недержавних пенсійних фондів України свідчить, що станом на 30.09.2020 р. у Державному реєстрі фінансових установ зареєстровано 63 недержавні пенсійні фонди та 22 адміністратори недержавних пенсійних фондів. Крім того, функціонує 1 одноосібний засновник, який сам здійснює адміністрування самостійно утвореного корпоративного недержавного пенсійного фонду. З них звітність за 3 квартал 2020 р. надали 19 адміністраторів по 59 недержавних пенсійних фондах [4; 17].

Найбільша концентрація з 10 регіонів, де діють недержавні пенсійні фонди (НПФ) в Україні, спостерігається в м. Києві – 42 суб'єкти (рис. 2).

У рейтингу діючих недержавних пенсійних фондів України за сумою активів і розміром виплачених пенсій перший рядок станом на 01.04 2020 р. займає Корпоративний пенсійний фонд НБУ, водночас його збитковість становить за цей період 4,3% (табл. 4).

Відкритий недержавний пенсійний фонд «ВСІ» в даному рейтингу має 1 місце за дохідністю з показником 10,24%, при тому, що за вартістю активів він на 9 місці, кількістю учасників – на 4, сумою виплачених пенсій – на 5 місці. Динаміку основних показників функціонування українських недержавних пенсійних фондів наведено в табл. 5.

Дані табл. 5 свідчать, що приріст укладених пенсійних контрактів за рік з 30.09.2019 р. по 30.09.2020 р. склав 13,4%, приріст пенсійних виплат за цей самий

Рис. 2. Концентрація недержавних пенсійних фондів за регіонами України станом на 01.10.2020 р.

Джерело: побудовано за [17].

Таблиця 4

Рейтинг діючих НПФ України за основними критеріями станом на 01.04.2020 р. (топ-10)

НПФ	Активи, млн грн	Місце	Кількість учасників, осіб	Місце	Виплачено пенсій, млн грн	Місце	Доходність (зміна ЧВ ОПА)	Місце
Корпоративний пенсійний фонд НБУ	1407,3	1	*		610,5	1	-4,37	8
Корпоративний пенсійний фонд Укресімбанку	282,6	2	*		63,3	2	-1,08	6
Відкритий недержавний пенсійний фонд «ПриватФонд»	193,5	3	49680	6	22,5	6	3,16	3
Відкритий недержавний пенсійний фонд «ОТП Пенсія»	182,4	4	51174	5	12,9	10	-2,44	7
Відкритий недержавний пенсійний фонд «Емерит-Україна»	178,9	5	70249	3	58,4	3	-5,34	10
Відкритий пенсійний фонд «Фармацевтичний»	140,8	6	*		*		2,72	4
Професійний пенсійний фонд НПЕУ	92,3	7	36728	8	35,4	4	1,66	5
Відкритий недержавний пенсійний фонд «Династія»	78,0	8	40219	7	*		-5,24	9
Відкритий недержавний пенсійний фонд «ВСІ»	72,0	9	55053	4	34,0	5	10,24	1
Відкритий недержавний пенсійний фонд «Україна»	56,1	10	*		21,2	7	3,35	2

Примітка: * – не входить до топ-10 за цим критерієм.

Джерело: складено за [18].

період становив 17,2%, вартості активів – 17,1%. Позитивна динаміка, хоча і в меншому обсязі, спостерігається також і по показнику кількості учасників, що отримали пенсійні виплати, – 3,6%.

Динаміка пенсійних виплат (рис. 3) свідчить, що одноразові виплати недержавних пенсійних фондів станом на 30.09.2020 р. зросли на 9,3%, пенсійні виплати на визначений строк – на 32,0% порівняно з

даними на 30.09.2019 р. Загалом же сума пенсійних виплат за цей період збільшилася на 17,2%.

При цьому, середній розмір одноразової пенсійної виплати з розрахунку на 1 учасника недержавного пенсійного фонду, який отримав виплату одноразово, становив 7,7 тис. грн станом на 30.09.2020 р., що на 0,3 тис. грн більше, ніж за такий самий період 2019 р. і на 0,7 тис. грн більше, ніж за аналогічний період 2018 р.

Динаміка базових показників діяльності вітчизняних недержавних пенсійних фондів

Показник	Станом на		Темп приросту	
	30.09.2019 р.	30.09.2020 р.	у натуральних показниках	у %
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	74,7	84,7	10,0	13,4
Кількість учасників НПФ, тис. осіб	868,7	880,4	11,7	1,3
Вартість активів НПФ, млн грн	2 977,9	3 488,6	510,7	17,1
Пенсійні внески, всього, млн грн	2 112,6	2 319,4	206,8	9,8
у т. ч.:				
– від фізичних осіб	208,7	275,4	66,7	32,0
– від фізичних осіб – підприємців	0,2	0,3	0,1	50,0
– від юридичних осіб	1 903,1	2 043,3	140,2	7,4
Пенсійні виплати, млн грн	912,9	1 069,5	156,6	17,2
Кількість учасників, що отримали пенсійні виплати, тис. осіб	83,3	86,3	3,0	3,6
Інвестиційний дохід НПФ, млн грн	2 038,7	2 558,8	520,1	25,5
Прибуток від інвестування активів НПФ, млн грн	1 665,7	2 119,7	454,0	27,3
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	373,0	439,1	66,1	17,7

Джерело: складено за [18].

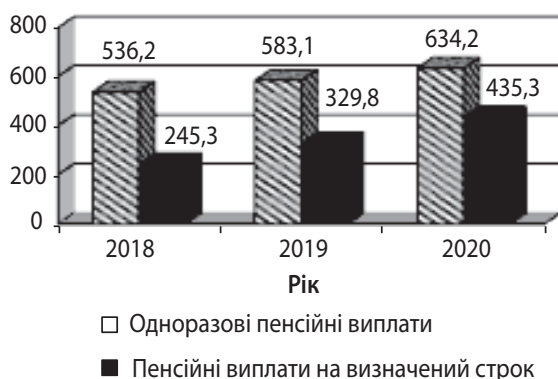

Рис. 3. Динаміка пенсійних виплат НПФ, млн грн

Примітка: розрахунок здійснено на підставі даних, округлених до десятичних чисел гривневого еквівалента.

Джерело: складено за [18].

Середній розмір пенсійної виплати на визначений строк на 1 учасника НПФ у 2020 р. склав 101,8 тис. грн, що на 24,0 тис. грн більше, ніж за такий самий період 2019 р. і на 42,2 тис. грн більше, ніж за аналогічний період 2018 р. Зміна основних показників системи недержавного пенсійного забезпечення, продемонстрована на рис. 4, наочно свідчить про їх динамічне зростання за останні три роки.

Проведений вище аналіз свідчить про те, що недержавне пенсійне забезпечення в Україні, засноване на принципах добровільності як третій рівень пенсійного забезпечення, динамічно розвивається, на відміну від другого, обов'язкового рівня, який на сьогодні залишається лише на папері.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки, що законодавчі ініціативи, визначені Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо реформування пенсійної системи до теперішнього часу не реалізовані. У соціальному захисті та реалізації права громадян на матеріальне забезпечення в старості Україна використовує солідарну систему, добровільна накопичувальна система розвивається дуже повільними темпами, обов'язкова ж накопичувальна система в країні не запрацювала [19]. Водночас, функціонування солідарної системи супроводжується низкою проблем:

- ✦ неможливістю забезпечити в повному обсязі потребу в коштах на стовідсоткову виплату пенсій за рахунок бюджету пенсійного фонду, що призводить до утворення боргів;
- ✦ наявністю несправедливих диспропорцій у розмірах пенсій, призначених у різні роки;
- ✦ постійним дефіцитом бюджету тощо.

Крім того, рівень пенсійного забезпечення в країні залишається вкрай низьким. Вирішити існуючі проблеми, на наш погляд, можливо лише за умови поєднання солідарної системи з накопичувальною – як обов'язковою, так і добровільною, за участі недержавних пенсійних фондів. Функціонування всіх трьох рівнів пенсійного забезпечення дозволить підвищити й адаптувати рівень пенсій у країні до соціально справедливих, зокрема за рахунок розширення джерел доходів потенційних пенсіонерів. Водночас не можна не визнати, що для повноцінного впровадження та роз-

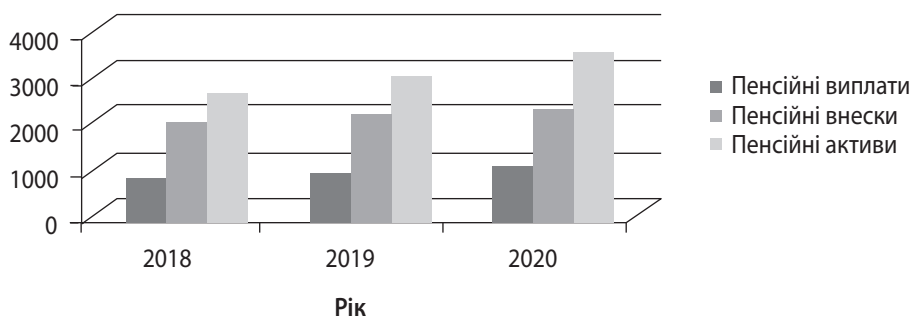

Рис. 4. Динаміка основних показників системи недержавного пенсійного забезпечення, млн грн

Джерело: складено за [18].

витку добровільного пенсійного страхування в Україні є суттєві психологічні бар'єри: населення країни, особливо старшого віку, не схильне довіряти свої заощадження як державним установам, так і (тим більше) недержавним, оскільки вже має негативний досвід. Таким чином, розвиток пенсійного страхування та пенсійного забезпечення в Україні потребує великих зусиль, інформативної, аргументовано доказової роботи з боку органів влади та інституцій, у сфері діяльності яких знаходиться вирішення даного питання. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
2. Бахмач А. Розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Пенсійного фонду України*. 2008. № 3. С. 12–13.
3. Сальникова Т. Недержавна пенсія: головне – надійність. *Вісник Пенсійного фонду України*. 2008. № 6. С. 20–21.
4. Кулініч Т. В., Жайворонок І. Р. Тенденції розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 72–76. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.72
5. Коваль О. П. Місце й роль загальнообов'язкової накопичувальної складової в багаторівневій пенсійній системі України: антикризовий аспект. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 68–75. URL: http://fnukr.org.ua/docs/FU_12_06_068_uk.pdf
6. Рудик В. К. Організаційна структура функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Фінанси України*. 2012. Вип. 7. С. 74–83. URL: http://fnukr.org.ua/docs/FU_12_07_074_uk.pdf
7. Миргород-Карпова В. В., Корощенко К. Р. Функціонування пенсійної системи України, Великобританії та США: порівняльно-правова характеристика. *Правові горизонти*. 2020. Вип. 21. С. 141–147. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i21.p141>
8. Статистичний щорічник України 2019/за ред. І.Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2020 р. 465 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf

9. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 році. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2130467-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2020-rotsi/>
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2021 рік» від 17.02.2021 р. № 126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2021-p#Text>
11. Новые пенсии, повышения, доходы, – глава Пенсионного фонда Капинус отчитался за 2020 год. URL: <https://finance.liga.net/pension/novosti/novye-pensii-povysheniya-dohody-glavy-pensionnogo-fondakapinus-otchitalsya-za-2020-god>
12. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr#Text>
13. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
14. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. URL: https://ips.ligazakon.net/document/z960448?an=605893&ed=2017_03_23
15. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
16. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
17. Державний реєстр фінансових установ / Нацкомфінпослуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html>
18. ТОП 10 недержавних пенсійних фондів за результатами їх діяльності – аналіз УААПФ. URL: <https://www.vseswit.com.ua/ua/news/439.html>
19. Семенюта В. В., Шабельна А. О. Деякі аспекти реформування пенсійної системи в Україні. URL: http://www.confcontact.com/20110531/ek9_semenyuta.htm

REFERENCES

- Bakhmach, A. "Rozvytok systemy nederzhavnoho pensijnoho zabezpechennia v Ukraini" [Development of the Private Pension System in Ukraine]. *Visnyk Pensiinoho fondu Ukrainy*, no. 3 (2008): 12-13.

- "Derzhavnyi reiestr finansovykh ustanov" [State Register of Financial Institutions]. Natskomfinposluh. <https://www.nfp.gov.ua/ua/Derzhavnyi-reiestr-finansovykh-ustanov.html>
- Koval, O. P. "Mistse i rol zahalnooboviazkovoï nakopychuvanoi skladovoi v bahatorivnevii pensiiïi systemi Ukrainy: antykryzovyi aspekt" [The Place and Role of the Obligatory Accumulative Component in the Multilevel Pension System of Ukraine: Anti-crisis Aspect]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2012): 68-75. http://finukr.org.ua/docs/FU_12_06_068_uk.pdf
- Kulinich, T. V., and Zhaivoronok, I. R. "Tendentsii rozvytku nederzhavnykh pensiiïnykh fondiv v Ukraini" [Trends of the Development of Private Pension Funds in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12 (2020): 72-76. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.12.72
- [Legal Act of Ukraine] (1996). https://ips.ligazakon.net/document/z960448?an=605893&ed=2017_03_23
- [Legal Act of Ukraine] (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2001). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/126-2021-п#Text>
- Myrhorod-Karpova, V. V., and Koroshchenko, K. R. "Funktsionuvannia pensiiïnoi systemy Ukrainy, Velykobrytanii ta SShA: porivnialno-pravova kharakterystyka" [Functioning of the Pension System of Ukraine, United Kingdom and the USA: Comparative and Legal Characteristics]. *Pravovi horyzonty*, no. 21 (2020): 141-147. DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i21.p141>
- "Novyye pensii, povysheniya, dokhody, - glava Pensionnogo fonda Kapinus otchitalsya za 2020 god" [New Pensions, Increases, Income, - the Head of the Pension Fund Kapinus Reported for 2020]. <https://finance.liga.net/pension/novosti/novye-pensii-povysheniya-dohody-glavy-pensionnogo-fonda-kapinus-otchitalsya-za-2020-god>
- Rudyk, V. K. "Orhanizatsiïna struktura funktsionuvannia nederzhavnoho pensiiïnoho zabezpechennia v Ukraini" [Organizational Structure of Non-state Pension Provision in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, is. 7 (2012): 74-83. http://finukr.org.ua/docs/FU_12_07_074_uk.pdf
- "Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy 2019" [Statistical Yearbook of Ukraine 2019]. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2020. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf
- Salnykova, T. "Nederzhavna pensiiïa: holovne - nadiïnist" [Non-state Pension: The Main Thing Is Reliability]. *Visnyk Pensiiïnoho fondu Ukrainy*, no. 6 (2008): 20-21.
- Semeniuta, V. V., and Shabelna, A. O. "Deïaki aspekty reformuvannia pensiiïnoi systemy v Ukraini" [Some Aspects of Reforming the Pension System in Ukraine]. http://www.confcontact.com/20110531/ek9_semenyuta.htm
- "TOP 10 nederzhavnykh pensiiïnykh fondiv za rezultatamy yïkh diïalnosti – analiz UAAPF" [TOP 10 Private Pension Funds Based on the Results of Their Activities – UAAPF Analysis]. <https://www.vseswit.com.ua/ua/news/439.html>
- "Zvit pro robotu ta vykonannia biudzhetu Pensiiïnoho fondu Ukrainy u 2020 rotsi" [Report on the Work and Execution of the Budget of the Pension Fund of Ukraine in 2020]. <https://www.pfu.gov.ua/2130467-zvit-pro-robotu-ta-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-u-2020-rotsi/>